

Aynı Dine İnanma Ekseninde İlahiyat Fakültesi Öğrenci/Mezun ve Akademisyenlerinin Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Hatice Koç Kanca | <https://orcid.org/0000-0002-8322-6667>

hatice.kanca@hbv.edu.tr

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi | <https://ror.org/05mskc574>

Edebiyat Fakültesi, Din ve Maneviyat Psikolojisi Ana Bilim Dalı, Ankara, Türkiye

Öz

Bu araştırmada, ilahiyat fakültesi öğrenci, mezun ve akademisyenlerinin Suriyeli mültecilere yönelik tutumları inceleme konusu yapılmıştır. Araştırmada yüksek din öğretimi alan ilahiyat fakültesi öğrenci ve mezunları ile bu öğretimi veren akademisyenler, Suriyeli göçmenlerle aynı dine inanma ekseninde farkındalığı nispeten yüksek bir grup olarak özellikle tercih edilmiştir. Bu çerçevede ortak dinî mirasa dair farkındalığı olan ev sahibi ülke katılımcılarının Suriyeli göçmenleri tehdit olarak algılama, kabul etme ya da reddetme alt boyutlarındaki puanlarına bakılmıştır. Araştırma, nicel araştırma yöntemlerinin genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli ile yapılandırılmış betimsel bir çalışmadır. Çalışmanın evreni Türkiye genelinde rastgele olarak seçilen ilahiyat/İslami ilimler fakültesi öğrenci, mezun ve akademisyenlerinden oluşan toplam 425 kişidir. Çalışmada yarı yapılandırılmış anket formu ve “Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizi aşamasında SPSS programı kullanılarak betimsel istatistik analizi, ikili karşılaştırmalarda bağımsız gruplar için t testi ve çoklu karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi (Anova), gruplar arası farklılığı ortaya koymak için post-hoc testi ve değişkenler arası ilişkiyi ortaya koymak için korelasyonel analizler kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Din Psikolojisi, İlahiyat Fakültesi, Suriyeli Mülteci, Tutum Ölçeği, Dindarlık

Öne Çıkanlar

- İlahiyat fakültesi öğrenci, mezun ve akademisyenlerinin Suriyeli göçmenlere yönelik tutumları olumludur.
- Bu çalışma Suriyeli göçmenlere yönelik tutumu dindarlık düzeyi yüksek bireyler üzerinden incelemektedir.
- Ortak manevi mirasa sahip olmak dindar bireylerin Suriyeli göçmenlere yönelik tutumunu etkilemektedir.
- Demografik değişkenlere göre katılımcıların tehdit, ret ve kabul etme boyutlarında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.
- Göçün başlangıcında topyekûn sergilenen olumlu tavır zaman içerisinde olumsuzlaşmış ve dindar bireyler de bu süreçten etkilenmiştir.

Atıf Bilgisi

Kanca, Hatice Koç. “Aynı Dine İnanma Ekseninde İlahiyat Fakültesi Öğrenci/Mezun ve Akademisyenlerinin Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi”. *Eskiyeni* 48 (Mart 2023), 265-280. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1227771>

Geliş Tarihi	01 Ocak 2023
Kabul Tarihi	23 Mart 2023
Yayın Tarihi	28 Mart 2023
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: İki İç Hakem (Editörler – Yayın Kurulu Üyeleri) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik + Şeffaf Hakemlik Modeli Hakem raporları, makale ile birlikte yayımlanır. https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskiyeni/page/13397
Etik	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	eskiyenidergi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Etik Kurul İzni	Etik onay, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından verilmiş olup 23.03.2022 tarihli 87025 evrak sayı nosu, 2022/82 araştırma kodu ile numaralıdır.

Examination of the Attitudes of Students/Graduates and Academicians of the Faculty of Theology Towards Syrian Refugees on the Axis of Belief in the Same Religion

Hatice Koç Kanca | <https://orcid.org/0000-0002-8322-6667>

hatice.kanca@hbv.edu.tr

Ankara Hacı Bayram Veli University | <https://ror.org/05mskc574>

Faculty of Letters, Department of Psychology, Ankara, Türkiye

Abstract

This research aims to examine the attitudes of students, graduates and academicians of the Faculty of Theology towards Syrian refugees. In the research, especially through the students and graduates of the faculty of theology who receive religious education and academicians who provide religious education, we especially preferred a group with a relatively high awareness on the axis of believing in the same religion as Syrian immigrants. In this context, we examined the scores of the host country people, who are aware of the common religious heritage, in the sub-dimensions of perceiving, accepting or rejecting Syrian migrants as a threat. The research is a descriptive study structured with the relational screening model from the general screening models of quantitative research methods. The universe of the study is a total of 425 students consisting of randomly selected theology/islamic sciences faculty students, graduates and academicians throughout Turkey, especially in Ankara, Rize and Samsun provinces. In the study, we used a semi-structured questionnaire form and “Local People’s Attitude Scale towards Syrians”. During the analysis of the data, we used descriptive statistical analysis using SPSS program, t test for independent groups in binary comparisons, one-way analysis of variance in multiple comparisons (Anova), post-hoc test to reveal the difference between groups and correlational analyses to reveal the relationship between variables.

Keywords

Psychology of Religion, Faculty of Theology, Syrian Refugee, Attitude Scale, Religiosity.

Highlights

- Theology faculty students, graduates and academics have a positive attitude towards Syrian migrants.
- This study examines the attitude towards Syrian refugees through individuals with high levels of religiosity.
- Having a common spiritual heritage affects the attitude of religious individuals towards Syrian refugees.
- According to demographic variables, there are significant differences in the dimensions of threat, rejection and acceptance of the participants.
- The positive attitude displayed at the beginning of the migration turned negative over time and religious individuals were also affected by this process.

Citation

Kanca, Hatice Koç. "Examination of the Attitudes of Students/Graduates and Academicians of the Faculty of Theology Towards Syrian Refugees on the Axis of Belief in the Same Religion". *Eskiyeni* 48 (March 2023), 265-280. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1227771>

Date of submission	01 January 2023
Date of acceptance	23 March 2023
Date of publication	28 March 2023
Reviewers	Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) Double anonymized - Two External
Review reports	Double-blind + Transparent Peer Review The reviewers' reports and the authors' responses to the reviewers are published alongside the article. https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskiyeni/page/13397
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Complaints	eskiyenidergi@gmail.com
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 . https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/
Ethics committee approval	Ethical Approval: Granted by the Ethics Commission of Ankara Hacı Bayram Veli University, dated 23.03.2022 and numbered with the document number 87025 and research code 2022/82.

Giriş

Türkiye Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriyeli göçmenlere ev sahipliği yapmakta, onlara yönelik pek çok politika geliştirmektedir. Açık kapı politikası ile kabul edilen Suriyeli göçmenlerin sayısının ve kalış süresinin beklenenin çok üzerinde olması toplumda zaman zaman olumlu karşılansa da sıklıkla olumsuz tepkiler de doğurmuştur. Ülkemizde halkın göçmenlere yönelik ilk tepkisi savaştan kaçan ve hayatını kurtarmak zorunda olan herkese maddi ve manevi destek olmak şeklindedir. Ancak aradan geçen süre zarfında iki toplum arasındaki uyum sürecinde çeşitli anlaşmazlıklar yaşanmış ve ülkemiz insanının Suriyeli göçmenlere yönelik tutum, söylem ve tavırlarında olumsuz öğelerin ilk tepkilere oranla daha baskın hale geldiği ve toplumsal kabulün istenen düzeyde gerçekleşmediği¹ görülmüştür. Dolayısıyla Suriye'deki iç savaşın sebep olduğu göç dalgasının sınır yakınlığından kaynaklı olarak ilk muhatabı olan ve zaman içerisinde ev sahibi ülke olmak zorunda kalan Türkiye'nin toplumsal dengesini oldukça etkilediği söylenebilir. Ancak gerek ev sahibi ülke halkı gerekse göç eden Suriyeliler aynı dinden olmalarından kaynaklı olarak ortak bir manevi mirasa, tarihi bir ortak geçmişe ve sosyokültürel yakınlığa sahiptir. Bu ortaklık sığınmacıların Türkiye'ye uyumunda ve ev sahibi olan halkın da onları kabulüne olanak sağlamış ve mevcut duruma bir anlam ve meşruiyet zemini oluşturmuştur.² Hatta iç savaştan kaynaklı zorunlu göçün Hz. Peygamber'in 'hicret' olayına atıfla ifadelendirilmesi³ bu zeminin meşruiyetinin dine dayandırılmasının temel itkisidir. Türkiye'ye göç eden Suriyeliler ile ev sahibi ülke Türkiye halkının büyük çoğunluğu Müslümandır ve bu ortak manevi mirasın her iki ülke halkının uyumu konusunda etkili olacağı öngörülmüştür. Hatta ülkenin mevcut iktidarının muhafazakâr olmasından kaynaklı, aslında Suriyelilerin kabulü konusunda iktidarın destekçisi olan muhafazakâr ve dindar halkın Suriyelileri çok daha kolay ve hızlı kabul ettiği savı ileri sürülmektedir.⁴ Bu iddia çerçevesinde Türk halkının seküler olanlarının aslında savaştan kaçan Suriyelileri kabul etmekte zorlandığı, dindar ve muhafazakâr olanların ise daha kolay kabul ettiğine dair bir kamuoyu oluştuğu da varsayılmaktadır.⁵ Hatta bu denli büyük ve uzun süreli mülteci akımının Avrupa ülkelerinde infiale yol açabileceği Türkiye'de sosyal ve siyasal sessizlikle karşılanmasının⁶ sebeplerinin din ortaklığı ve siyasal iradeye olan bağlılıktan kaynaklanmış olabileceği ifade edilmektedir.

¹ Sinem Yıldırım vd., "Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2017), 108.

² Erol Erkan, "Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/2 (2016), 51-92; Abdullah Tanrıverdi-Mustafa Ulu, "Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerde Göç, Kültürleşme/ Kültürel Uyum ve Din İlişkisi: Kayseri Örneği", *Bilimname* 3 (2020), 169-212.

³ Tanrıverdi - Ulu, "Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerde Göç, Kültürleşme/ Kültürel Uyum ve Din İlişkisi: Kayseri Örneği", 178.

⁴ Patrik Bandur, "Perceptions on Syrian Refugees in Turkey, Short Analysis of a Survey Identifying Differences and Similarities Between Two Groups of Turkish Voters", *Antakiyat* 3/1 (2020), 88-89.

⁵ Bandur, "Perceptions on Syrian Refugees in Turkey, Short Analysis of a Survey Identifying Differences and Similarities Between Two Groups of Turkish Voters", 67.

⁶ Ayşe Kesen Kurçak, *Türk Toplumunda Suriyeli Göçmenleri Kabul ve Uyumda Dindarlığın Rolü (Gaziantep Örneği)* (Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), vii; Ayşe Şallı, "'Kriz'den 'Uyum'a Türkiye'deki Suriyeli Göçmenler ve Sosyo-Kültürel Boyutları Bağlamında Din", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2022), 27.

Özellikle din kaynaklı ortak manevi miras yaklaşımı, ülkemiz insanının Suriyeli göçmenlere yönelik ilk etapta ensar-muhacir kardeşliği⁷ bağlamında şekillenen tutumlarına kapı aralamış olsa da zamanla yaşanan gerginlikler ve özellikle medyaya yansıyan olumsuz örnekler ‘aynı din ve ortak manevi miras’ zeminindeki belirleyici rolün yüksek din öğretimi kurumlarındaki öğrenci ve akademisyenlerin tutumlarında hâlihazırda varlığını sürdürüp sürdürmediğinin tespit edilmesini zorunlu kılmıştır. Çalışmada iki halk arasındaki mezhepsel ve dinî pratiklerdeki farklılıklar ya da kutsal metnin okunuşu, yorumlanması gibi aynı din içerisinde oluşan muhtemel yorum farklılıkları kapsam dışında bırakılmıştır.

Aynı dinî kökenden gelme ve bundan ötürü ortak manevi değerlere sahip olma ve bu ortak manevi hafızanın ev sahibi ülkenin tutumuna dair taşıdığı anlamı analiz edebilmek araştırmamızın spesifik hedefidir. Bu bağlamda çalışmanın ana hedefi aynı dine ait olmanın getirdiği farkındalığın daha yüksek olduğu gruplarda, Suriyelilere yönelik tutumun belirlenmesi ve ortak manevî mirasa sahip olma bağlamında kendini dindar olarak tanımlayan kişilerin konuya yaklaşımının betimsel olarak değerlendirilmesidir. Bu bağlamda üç bölümden oluşan çalışmada, ilk bölümde araştırmanın girişi, ilgili literatür ve teorik çerçeve, ikinci bölümde araştırmanın metodolojisi, üçüncü bölümde bulgular ve sonuca yer verilmiştir. Çalışmada ele alınan temel sorular aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Suriyeliler hayatta kalma güdüsü ile savaştan kaçarak ülkemize sığınmış göçmenlerdir ve ‘açık kapı’ politikası üzerinden şekillenen bir politika ile ülkeye kabulleri gerçekleşmiştir. Bu bağlamda belirli dinî ideallere sahip olan ve bunları gündelik hayat içerisinde davranışlarına yansıtan örneklem grubunun mültecileri tehdit olarak algılama, kabul etme ve reddetme konusundaki tutumları farklılık göstermekte midir?
- Suriyeli mültecilere yönelik tutumda ilahiyat fakültesi öğrenci ve akademisyenleri arasında farklılık var mıdır?
- Suriyeli mültecilere yönelik tutumda ilahiyat fakültesi öğrenci, mezun ve akademisyenleri cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
- Suriyeli mültecilere yönelik tutumda yükseköğretim kurumları olan ilahiyat fakültesi öğrenci ve akademisyenleri, yine aynı şekilde din öğretiminin verildiği imam-hatip lisesinden mezun olanlar ile diğer liselerden mezun olanlar arasında anlamlı bir farklılık söz konusu mudur?

1. İlgili Literatür Çalışmaları

Türkiye’ye göçün devam ettiği ilk yıllarda misafir olarak tanımlanan Suriyeliler⁸ nüfus hareketinin beklediği gibi kısa olmayışı ve misafir tanımının uluslararası hukukta bir karşılığının olmamasıyla da bağlantılı olarak, Türkiye kamuoyunda hızla mülteciye dönüşmüştür.⁹ Suriyeli göçmenlere dair gerek Türkiye orijinli gerekse dünya çapında pek

⁷ Şallı, “Kriz’den ‘Uyum’a Türkiye’deki Suriyeli Göçmenler ve Sosyo-Kültürel Boyutları Bağlamında Din”, 27.

⁸ Doğu Şimşek, “Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 40/2 (2018), 367-392.

⁹ Abdulkadir Gölcü - Ayşe Nur Dağlı, “Haber Söyleminde ‘Öteki’yi Aramak: Suriyeli Mülteciler Örneği”, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 28, (2017), 13.

çok akademik araştırma yapılmış ve hâlihazırda yapılmaktadır. Göçün ilk yıllarında onlara yönelik göçmen politikaları ve sosyal politikalar üzerinden şekillenmiş olan akademik çalışmalar daha çok durum tespitine yöneliktir. Ancak süreç içerisinde zaman zaman çatışmalı olarak ilerleyen ilişkilerine ve gerek göç eden Suriyeliler gerekse kabul eden konumdaki Türkiye halkının karşılıklı ortaya çıkan uyum sorunlarına dair nitel ve nicel araştırmalar da yapılmaya başlanmıştır. Başlangıçta ‘Türkiye’deki Suriyeli Göçmenler’¹⁰, ‘Türkiye ve Suriyeli Mülteciler; Ev sahipliğinin Limitleri’¹¹, ‘Türkiye’nin Beklenmedik Konukları “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi’¹² gibi daha nötr ve betimleyici çalışmalar dikkat çekerken, yaşanan gerilim çalışmalara da yansımıştır. Özellikle 2015 ve sonrasında yapılan çalışmaların daha problem ve kriz odaklı olduğu görülmektedir.¹³ Yıllar geçtikçe iki toplumun birbirleriyle olan çatışmaları yapılan çalışmaların da kriz odaklı olmasına sebebiyet vermiş; ancak bu çalışmaların din ve ortak maneviyat vurgusu öne çıkmamış ve din bir birleştirici unsur olarak sahada ve teorik çalışmalarda kendine yeterince yer edinememiştir. Bu bağlamda yapılan literatür incelemesinde, Suriyeli mültecilerin uyumuna dair yapılan çalışmalar içerisinde din faktörüne nicel ve nitel çalışmalarda yer verildiği ancak ev sahibi olan Türk halkının bu din ortaklığından hareketle Suriyelilere yönelik tutumuna dair çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür.

Erkan¹⁴, Suriyeli göçmenler ile Türk halkının benzeşen ve farklılaşan din algısını Gaziantep örneği üzerinden incelediği çalışmasında, göç sonrası etkileşim ve göçmenlerin uyumu bağlamında her iki toplum özelinde dinin farklılaşan algı ve pratiklerine dikkat çekmiştir.

Tanrıverdi ve Ulu’nun¹⁵ Suriyelilerin ev sahibi ülkeye kültürel uyumunu din ilişkisi bağlamında Kayseri örneği üzerinden ele aldıkları nitel çalışmada, göç ve uyum süreçlerinde dinî inancın nasıl bir etkiye sahip olduğu konusunda göçmenlerin yaklaşımını incelemiştir.

Şallı¹⁶ çalışmasında, ‘din’ olgusunu benzer şekilde göçmenlerin uyum deneyimi çerçevesinde ele almış ve Suriyeli göçmenler konusunun ‘kriz söylemi’ üzerinden tartışılmasını eleştirerek, kültür-din ilişkisi bağlamında gelişen karşılıklı etkileşim ve uyum süreçlerine odaklanmıştır. Bir ortak payda olarak ‘din’ olgusunun hesaba katıldığı daha yerli bir perspektifle göçmenlere yönelik algıların ekonomik bağlam, yapılan yardımlar, güvenlik tehdidi, sağlık hizmetleri, eğitim bağlamında değerlendirildiği çalışma oldukça

¹⁰ Şenay Özden, *Syrian Refugees in Turkey*, (MPC, 2013), 1-12.

¹¹ Osman Bahadır Dinçer vd., *Turkey and Syrian Refugees: The Limits of Hospitality* (USAK, 2013), 1-38.

¹² Serdar Ünal, “Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: ‘Öteki’ Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi”, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks* 6/3 (2014), 65-89.

¹³ Bkz. Nefise Ela Gökalp Aras- Zeynep Şahin Mencutek, “The International Migration and Foreign Policy Nexus: The Case of Syrian Refugee Crisis and Turkey”, *Migration Letters* 12/3 (2015), 193-208; İbrahim Sirkeci, “Bir Güvensizlik Ülkesi Olarak Türkiye’nin Mültecileri, Suriyeliler ve Türk Mültecileri”, *Göç Dergisi* 4/1 (2017), 21-40; Alan Makovsky, *Turkey’s Refugee Dilemma: Tiptoeing Toward Integration* (CAP, 2019), 1-43.

¹⁴ Erkan, “Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği”, 51.

¹⁵ Tanrıverdi - Ulu, “Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerde Göç, Kültürleşme/ Kültürel Uyum ve Din İlişkisi: Kayseri Örneği”, 169-212.

¹⁶ Şallı, “Kriz’den ‘Uyum’a Türkiye’deki Suriyeli Göçmenler ve Sosyo-Kültürel Boyutları Bağlamında Din”, 24-45.

kapsamlıdır. Kültür din ilişkisi bağlamında hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun göç deneyimi bağlamında karşılıklı etkileşim ve çekim noktalarına vurgu yapılan çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı'nın rolüne de yer verilmiştir.

Kesen Kurçak¹⁷ Türk toplumunda Suriyeli göçmenlerin kabulü ve uyumunda doğrudan dindarlığın rolünü Gaziantep örneği üzerinden incelediği çalışmasında, demografik değişkenlerle Suriyelileri 'kabul ve uyum' ve siyasi tercihler arasında anlamlı ilişki ve farklılıklar tespit etmiş; dindarlığın kolaylaştırıcı bir rolü bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Özüdoğru ve Kan¹⁸ ise Türk halkının Suriyelilere yönelik tutumunu etkileşim üzerinden inceledikleri çalışmalarında, yakınlık ilişkisi azaldığında tutum puan ortalamalarının düştüğünü tespit etmiş, iki toplumun etkileşiminin Türk halkının olumsuz tutumlarının olumluya doğru evrilmesinde önemli rol oynadığı sonucuna varmışlardır.

Aynı dinî mensubiyetten kaynaklı olarak dinî törenler, bayramlar, nikâhlar, cenaze merasimleri, bilhassa toplu kılınan namazlar ve dinî mekânlarda etkileşim doğal olarak artacaktır. Dolayısıyla Türk halkının Suriyeli mültecilere yönelik tutumunun pozitif olup olmadığının dinî inanç ortaklığını merkeze alınarak belirlenmesini hedeflediğimiz bu çalışmaya benzer bir çalışma bulunmadığı gibi ev sahibi ülkenin özellikle yüksek din eğitimi almalarından dolayı dindar olarak nitelenen gruplarının tutumunu ölçen bir çalışma da bulunmamaktadır. Bu bağlamda alandaki mevcut çalışmalara katkı sağlama ve yapılacak ilave çalışmalara destek olma bağlamında seçmiş olduğumuz İlahiyat Fakültesi öğrenci, mezun ve akademisyenlerinden oluşan grubun bu konudaki tutumunun belirlenmesi önemlidir.

1.1. Teorik Çerçeve

Din, insanın tutum ve eylemlerini düzenleyen gündelik hayattaki ilişkileri konusunda yol gösterici olarak önemli roller üstlenen ve değer üretme konusunda en üst kaynak¹⁹ olma pozisyonunu koruyan bir fenomendir. Mensuplarını belirli değer perspektifleri etrafında toplayarak²⁰ gerek bireye gerek topluma yön vermesi itibarıyla başat rol üstlenen din, bireyin ahlaki kişiliği ve davranışlarına oradan da toplumsal ilişkilerine kadar hayatın her alanında etkisini gösterir.²¹ Buna bağlı olarak da dindarlık, dinî inanç ve değerlerin çeşitli tutum ve eylemlerle belirli bir zaman ve mekânda bireysel ve toplumsal olarak yaşantıya dökülmesi²² şeklinde tarif edilmektedir. Dindar insan dinî motivlerin etkisi altında davranışta bulunur.²³ Dolayısıyla kendini dindar olarak tanımlayan birey için din,

¹⁷ Ayşe Kesen Kurçak, *Türk Toplumunda Suriyeli Göçmenleri Kabul ve Uyumda Dindarlığın Rolü (Gaziantep Örneği)* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

¹⁸ Hülya Yiğit Özüdoğru - Adnan Kan, "Examining The People's Attitude Towards Syrians According to Levels of Communication and Relationship", *International Journal of Geography and Geography Education* 42 (2020), 244-262.

¹⁹ Ali Ulvi Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü İlahiyat Fakültesi Örneği)", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30/1 (2006), 134; Yümnü Sezen, *Sosyoloji Açısından Din: Dinin Sosyal Müesseseler Üzerindeki Tesirleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998), 101.

²⁰ Stephen J. Dollinger, "Religious Identity: An Autophotographic Study", *International Journal for the Psychology of Religion* 11 (2001), 71-92.

²¹ Hayati Hökekleli, *Din Psikolojisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 55.

²² Muhammet Kızılgeçit, *Din Psikolojisinin 100'ü* (Ankara: OTTO Yayıncılık, 2017), 16.

²³ Hayati Hökekleli, "Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü", *Diyanet Dergisi* 19/2 (1985), 16-28.

tutum geliştirme ve toplumsal ilişkiler yürütme noktasında temel referanslardandır. Bu bağlamda ülkemize göç eden Suriyeli mültecilere dair tutum geliştirme noktasında da dindar insanların dinî referanslar üzerinden hareket etmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu bağlamda özellikle ilahiyat fakültesi öğrenci/mezun ve akademisyenlerinin seçilmesinin ana gerekçesi de bu fakültelerde eğitim gören ve ders veren kitlenin toplumdaki diğer fertlere nispetle daha dindar olduğunun literatürle desteklenmiş olmasıdır. Mevcut literatürde bu fakültelerin dindar bireyler yetiştirme potansiyeline sahip olduğu, ilahiyat fakültelerinde okuyan öğrencilerin inanç, ahlak ve ibadet puanlarının diğer fakültelerde okuyan öğrencilerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu²⁴ ortaya konulmuştur. Bu fakültelerin doğrudan kuruluş gerekçesine bakıldığında ‘din meselelerinin sağlık ve ilmî esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, mesleki bilgisi kuvvetli ve düşüncesinde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak’ ifadesi yer almaktadır.²⁵ İlaveten, 1998 yılında ilahiyat programları ‘Kur’an’ı referans alan, kültürel mirası değerlendirebilen ilahiyatçılar yetiştirme’ amacıyla güncellenmiş, bu fakültelerde eğitim alanların dinî bilgiyi öğrenen, benimseyen, yaşamaya ve yaşatmaya çalışan kişiler olacağı’ ifade edilmiştir.²⁶ Dolayısıyla, bu fakültelerin kurulma, gelişim ve varlığını idame ettirme süreçlerinde farklı platformlarda sıklıkla vurgulanan dindar bireyler yetiştirme potansiyeli, lisans programının amaçlarının değerlendirilmesine ilişkin öğretim elemanları ve öğrencilerinin katılımı ile gerçekleştirilen bir çalışmada hem öğrenci hem de akademisyenler arasında en yaygın amacın ‘dindar olma’ olarak belirtildiği görülmüştür.²⁷

Din eğitimi, dinî bilginin insanın hayatına bilişsel, duyuşsal ve davranışsal değişiklik meydana getirme sürecidir. Bu çerçevede insanda fitraten var olan inanma içgüdüsünün eğitilmesi noktasında insan varlığıyla bir bütün olarak ilgilenir.²⁸ Din öğretiminin Yükseköğretim kurumları gibi uzun soluklu kurumlarda verilmesi bir yandan bireye kariyer imkânı verirken diğer yandan karakter oluşumuna da imkân verir.²⁹ Bu sebeple dindar bireyler yetiştirme potansiyeline sahip olan bu fakültelerin öğrencilerinin dinî motivlelerin etkisiyle başkalarına yardım etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Prososyal bir davranış olarak başkalarına yardım etmeyi, bir başkasının refahına kendi refahı gibi kıymet vermeyi, dahası kendi arzu ve ihtiyaçlarından çok başkalarının ihtiyaçlarını giderme eğilimi gösterme davranışı olan özgecilik³⁰ konusunda, ilahiyat fakültesi öğrencileri diğer

²⁴ Mehmet Sait Az - Muhammet Cevat Acar, “Dindarlık ile Özgecilik Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri ile Yapılan Bir Araştırma”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 742-773.

²⁵ İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye’de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

²⁶ Süleyman Akyürek (ed.), *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (İstanbul: İSAV, 2015), 358.

²⁷ Ahmet Yiğit, *Öğrenci ve Öğretim Elemanlarının Görüşlerine Göre İlahiyat Lisans Programının Amaçlarının Değerlendirilmesi* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 163-167.

²⁸ Veysel Karani Altun, “Din Eğitimi Bağlamında Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Algı Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği)”, *İnönü University International Journal of Social Sciences* 9/1 (2020), 117-118.

²⁹ Zuhul Cafağlı-Ömer Akar, “Üniversitelerde Ahlaki Değerlerin Davranışa Yansımalarının Oluşturduğu Örgüt İkliminin Algılanması”, *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, ed. Recep Kaymakcan vd. (İstanbul: Dem Yayınları, 2007), 778.

³⁰ Recep Batu Günör, *Modern Ahlak Felsefesinde Özgecilik* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 16.

fakültelerde okuyan öğrencilerden anlamlı derecede yüksek puanlar almıştır.³¹ İnsanın hayatındaki değerlerin dindarlıkla ilişkisini ampirik olarak ilk araştıran Rokeach'ın değer ölçeğinin kullanıldığı pek çok araştırmada dindar grupların ahlaki ve ilişkisel değerleri hoşgörülü, dürüst, yardımsever olma değerlerini daha çok tercih ettikleri saptanmıştır.³² Ayrıca dindarlığın yardım etme ve hayat memnuniyeti üzerinde olumlu etkisi olduğu ortaya konmuş, bulgulara göre empati ve dindarlığın yardım etme ve hayat memnuniyeti ilişkisinde arabulucu faktörler olduğu tespit edilmiştir.³³ Dolayısıyla din öğretimi kurumları içerisinde yer alan araştırma grubumuzun tutum ve eylemlerinin dinî referanslarla şekillendiği ve bu referanslardan hareketle ülkemiz insanının Suriyeli göçmenlere yönelik ortak paydanın farkında olarak ilk etapta ensar-muhacir kardeşliği³⁴ bağlamında bir tutum geliştirdiği literatüre kazandırılan çalışmalarla da ortaya konmuştur. Ancak zaman içerisinde yaşanan çatışmalar ve özellikle medyaya yansıyan olumsuz örneklerin dindarların tutumlarının dayandığı 'aynı din ve ortak manevi miras' zeminindeki belirleyici rolünün betimlenmesi ihtiyacını yeniden doğurduğu anlaşılmıştır. Zira din olgusuna dayandırılarak meşruiyet kazandırılan ve kitlesel infiale yol açmadan yumuşak ve daha az kırılğan bir geçişle sağlanan başlangıçtaki uyumun³⁵, özellikle göç kaynaklı olarak Türk ekonomisinin hasar alması sonucunda dindar kesimin nasıl bir tutum geliştirdiği henüz tespit edilmemiştir. Ekonomik hasarın seküler dindar ayrımı olmaksızın halkın genelini etkilediği ve göçün başlangıcının üzerinden geçen zaman sürecinde artık bu göç dalgasının kalıcı yerleşmeye evrilmesiyle, ensar-muhacir söylemi ve ona eşlik eden kardeşlik, yardımseverlik söylemlerinin romantikleştirilmiş bir yaklaşım olduğu da dillendirilmektedir.³⁶ Toplumlar birbirleriyle bağ kurmak için ortak değerlere ihtiyaç duyarlar. Hâlihazırda var olan ortak paydanın tutum geliştirme noktasında dindarlar özelinde varlığını sürdürüp sürdürmediğinin tespit edilmesi önemlidir.

2. Yöntem

Betimleyici olmasını amaçladığımız bu araştırmada nicel yöntemlerden olan tarama modeli kullanılacaktır. Tarama modeli ile bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için veri toplamayı amaçlayan çalışmalar kastedilmektedir.³⁷ Bu şekilde var olan durumu olduğu şekliyle tespit etmek ve betimlemek imkânı vardır. Bu bağlamda İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde okuyan öğrenci, mezun ve akademisyenlerden oluşan toplam 425 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Google Forms ile hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ve

³¹ Durmuş Ümmet, *Üniversite Öğrencilerinde Özgeçmiş Davranışının Transaksyonel Analiz Ego durumları ve Yaşam Doyumu Bağlamında İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 4; Az-Acar, "Dindarlık ile Özgeçmiş Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri ile Yapılan Bir Araştırma", 750.

³² Sing Lau, "Religious Schema and Values", *International Journal of Psychology* 24 (1989), 137-156; Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü İlahiyat Fakültesi Örneği)", 133.

³³ Ali Ayten, "The Relationship Between Helping Behaviors, Religiosity and Life Satisfaction: A Case Study on Turkish Muslims", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 3/2 (Güz 2017), 7-25.

³⁴ Şallı, "Kriz'den 'Uyum'a Türkiye'deki Suriyeli Göçmenler ve Sosyo-Kültürel Boyutları Bağlamında Din", 39.

³⁵ Kesen Kurçak, *Türk Toplumunda Suriyeli Göçmenleri Kabul ve Uyumda Dindarlığın Rolü (Gaziantep Örneği)*, 182.

³⁶ Şallı, "Kriz'den 'Uyum'a Türkiye'deki Suriyeli Göçmenler ve Sosyo-Kültürel Boyutları Bağlamında Din", 40.

³⁷ Şener Büyüköztürk, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2014), 14.

‘Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği’ online olarak katılımcılara ulaştırılmıştır. 24.03.2022 tarihinde başlanan online veri toplama işlemi 7.12.2022 tarihinde tamamlanmıştır. Öğrenci ve akademisyenlerin ağırlığı ve cinsiyet dağılımı basit tesadüfi yöntem ile seçilmiştir. Bu çerçevede veri toplama araçları, çalışma evreni, veri analizine dair bilgiler aşağıda sıralanmıştır.

2.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların kişisel ve demografik özelliklerini tespiti yönelik bilgi toplamak ve ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu form ile katılımcıların yaş, cinsiyet, mezun oldukları lise, meslek (akademisyen/öğrenci) ve medeni durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Kişisel bilgi formunda demografik sorulara ek olarak ilgili eğitim kurumlarının dindar bireyler yetiştirme potansiyeli, dinî hassasiyetleri ve göç olayının başlangıçta hicrete atıfla değerlendirilmesine ilişkin öznel algı ve kanaatleri belirlemek amacıyla çeşitli sorulara da yer verilmiştir. İlgili sorular katılımcıların dindarlık, mültecilerle aynı dinden olmaya dair farkındalık, ensar ve muhacir kavramlarını bilme, ensar ve muhacirle kendilerini eşleştirme, inancın düşünceye etki düzeyi, dini ortak payda olarak görme ve dini kültüre tercih etme düzeylerini ölçmektedir. Bu bağlamdaki sorulardan ilk 4 soru için cevap formatı ‘evet’ ve ‘hayır’ seçenekleri kullanılmıştır. Geriye kalan 3 soru için ise 4’lü likert tipinde (1=Hiç, 2=Ara sıra, 3= Sıklıkla, 4=Her zaman) bir cevap formatından yararlanılmıştır.

Buna ilaveten katılımcıların Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarını kabul etme, tehdit olarak algılama ve reddetme alt boyutlarıyla ölçen ‘Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği’³⁸ kullanılmıştır. 26 maddeden oluşan ölçek kabul etme, tehdit ve reddetme şeklinde üç boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte yer alan ifadeler ‘Kesinlikle katılmıyorum’ ile ‘Kesinlikle katılıyorum’ arasında 5’li likert formatında derecelendirilmiştir. Ölçeğin geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi, güvenilirliği için Cronbach Alpha katsayısı ve madde toplam korelasyonlarına bakılmıştır. Ölçeğin geçerliliği için yapılan doğrulayıcı faktör analizi ve açıklayıcı faktör analizi ile ölçeğin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin güvenilirlik analizinde Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ‘kabul etme boyutunda’ .949, ‘tehdit’ boyutunda .940, ‘reddetme’ boyutunda ise .849’dur. Ölçeğin tüm maddelerinin Cronbach Alpha katsayısı ise .965 olarak bulunmuştur. Bu doğrultuda ölçeğin oldukça yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğu söylenebilir.³⁹

2.2. Çalışma Evreni

Bu araştırmanın evrenini Türkiye genelinde rastgele olarak seçilen İlahiyat Fakültesi öğrencileri ve akademisyenleri oluşturmaktadır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Komisyonunun 2022/82 Araştırma kodu ile 23.03.2022 tarihinde 87025 evrak sayı numarası ile vermiş olduğu izinle, Rize ilinde Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Samsun ilinde 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara ilinde Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi ile aynı ildeki Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi dekanlıklarından da ayrıca alınan izinler doğrultusunda

³⁸ Hülya Yiğit Öziüdoğru vd., “Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 40/2 (2018), 115-140.

³⁹ Öziüdoğru vd., “Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği”, 135.

veriler toplanmıştır. Araştırma evreni genişletme talebiyle Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Etik Komisyonundan 07.09.2022 tarihinde 125019 evrak sayı nosu ile alınan ikinci bir izinle ilahiyat fakültelerinden mezun öğrenciler de şehir ayırt etmeksizin araştırma evrenine dâhil edilmiştir.

2.3. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu Ankara, Samsun ve Rize şehirlerindeki İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleridir. Ankara ilinde bulunan Hacı Bayram Veli Üniversitesi ve Yıldırım Beyazıt Üniversitesi bünyesinde bulunan İslami İlimler Fakülteleri öğrenci ve akademisyenleri ile Samsun ilinde bulunan 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Rize ilinde bulunan Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrenci ve akademisyenlerinden oluşmaktadır. Çalışma grubumuza evren genişletme talebimizin kabul edilmesiyle ilahiyat fakültesinden mezun öğrenciler de şehir ayırt edilmeksizin dâhil edilmiştir. Çalışma grubumuzun demografik özellikleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

		N	%
Cinsiyet	Kadın	336	80.2
	Erkek	83	19.8
	Toplam	419	100.0
Yaş	18-25	276	65.2
	26-40	103	24.3
	>41	44	10.4
	Toplam	423	100.0
Medeni Durum	Bekâr	316	74.5
	Evli	108	25.5
	Toplam	424	100.0
Meslek	Öğrenci	339	82.3
	Akademisyen	73	17.7
	Toplam	412	100.0
Lise	İmam Hatip Lisesi	295	69.6
	Diğer Liseler	129	30.4
	Toplam	424	100.0

Tabloda özetlenen verilere göre katılımcıların %80,2'sinin (n=336) kadın, %19,8'inin (n=83) erkek; %65,2'sinin (n=276) 18-25 yaş aralığında, %24,3'ünün (n=103) 26-40 yaş aralığında, %10,4'ünün (n=44) 41 yaş ve üzeri; %69,6'sının (n=295) İmam Hatip Lisesi, %30,4'ünün (n=129) diğer liselerden mezun; %74,5'inin (316) bekâr, %25,5'inin (108) evli; %82,3'ünün (339) ilahiyat fakültesi öğrencisi, 73'ünün (%17,7) ise ilahiyat fakültesinde akademisyen oldukları anlaşılmaktadır.

2.4. Verilerin Toplanması

Anket formu ve tutum ölçeğinin uygulanması için araştırma izni alındıktan sonra bu izinler doğrultusunda araştırmanın veri toplama işlemi gerçekleştirilmiş, veriler 2022 yılı Mart ve Aralık ayları içerisinde online olarak toplanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen verilerin analizi SPSS 25.0 paket programıyla gerçekleştirilmiştir. Analiz aşamasında betimsel, farklılaşma ve varyans analizlerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda analizlerde, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin örneklem içindeki sıklığı ve merkezi eğilim ölçüleri verilmiştir. Farklılaşma analizleri için ise bağımsız t test analizlerinden ve varyans analizleri için ise tek yönlü varyans analizinden (One-way Anova) yararlanılmıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen analizler ve sonuçlar sırasıyla paylaşılmıştır.

3. Bulgular

Araştırmaya katılan ve dinî farkındalığı nispeten yüksek olan ilahiyat fakültesi öğrenci, mezun ve akademisyenlerinin Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarını betimlemek için yaptığımız analizde mültecileri tehdit olarak algılayıp algılamadıklarını ölçen alt maddelerden elde edilen tehdit puanı ortalaması $\bar{x}=2.854$ 'tür. Kabul etme puan ortalaması $\bar{x}=3.010$, reddetme puan ortalaması ise $\bar{x}=1.614$ 'tür.

Tablo 2: Bağımlı Değişkenlere Yönelik Betimsel Analizler

	N	Min	Max	\bar{x}	ss
Tehdit Puan	422	.20	5	2.854	1.145
Kabul Etme	424	.36	5	3.010	.964
Reddetme	420	.60	5	1.614	.920

Katılımcıların Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarının cinsiyet farklılıklarına göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla bağımsız t-test analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde cinsiyete göre Suriyeli mültecilere yönelik tutumları temsil eden tehdit ($t(108.59) = -2.45, p < .05$), kabul etme ($t(105.52) = 2.88, p < .01$) ve reddetme ($t(100.64) = -2.70, p < .01$) alt boyutlarının tamamında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Bu bağlamda tehdit alt boyutunda erkek katılımcılar ($\bar{x} = 3.17, ss = 1.36$) kadın katılımcılara ($\bar{x} = 2.77, ss = 1.07$) göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Kabul etme alt boyutunda ise kadın katılımcılar ($\bar{x} = 3.09, ss = 0.88$) erkek katılımcılardan ($\bar{x} = 2.69, ss = 1.18$) anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Son olarak reddetme alt boyutunda ise erkek katılımcılar ($\bar{x} = 1.90, ss = 1.17$) kadın katılımcılardan ($\bar{x} = 1.53, ss = 0.81$) anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde elde edilen puanlara ilişkin veriler Tablo 3'te detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 3: Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumların Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	\bar{x}	SS	df	t	p
Tehdit Puan	Kadın	334	2.773	1.069	108.594	-2.448	.016*
	Erkek	83	3.165	1.358			
Kabul Etme	Kadın	336	3.089	.879	105.524	2.877	.005**
	Erkek	83	2.691	1.181			
Reddetme	Kadın	333	1.532	.806	100.643	-2.696	.008**
	Erkek	82	1.900	1.171			

* $p < .05$; ** $p < .01$

Katılımcıların Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarının medeni durumlarına göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla bağımsız t-test analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde katılımcıların medeni durumuna göre tehdit ($t(420) = 3.86, p < .01$) alt boyutunda anlamlı farklılıklar elde edilirken; kabul etme ($t(422) = -1.18, p > .05$) ve reddetme ($t(418) = 1.77, p > .05$) alt boyutlarında anlamlı farklılıklar elde edilememiştir. Bu bağlamda tehdit alt boyutunda bekâr katılımcılar ($\bar{x} = 2.98, ss = 1.13$) evli katılımcılara ($\bar{x} = 2.49, ss = 1.12$) göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Kabul etme alt boyutunda ise evli katılımcılar ($\bar{x} = 3.11, ss = 1.02$) bekâr katılımcılardan ($\bar{x} = 2.98, ss = 0.94$) daha yüksek puanlar elde ederken; reddetme alt boyutunda ise bekâr katılımcılar ($\bar{x} = 1.66, ss = 0.94$) evli katılımcılardan ($\bar{x} = 1.48, ss = 0.85$) daha yüksek puanlar elde etmelerine rağmen bu farklılıklar anlamlı değildir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde elde edilen puanlara ilişkin veriler Tablo 4'te detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 4: Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumların Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

	Medeni durum	N	\bar{x}	SS	df	t	p
Tehdit Puan	Bekar	314	2.978	1.127	420	3.862	.000*
	Evli	108	2.493	1.123			
Kabul Etme	Bekar	316	2.978	.943	422	-1.197	.232
	Evli	108	3.105	1.020			
Reddetme	Bekar	312	1.661	.940	418	1.769	.078
	Evli	108	1.480	.851			

* $p < .001$

Katılımcıların imam hatip lisesinde veya başka bir lisede eğitim almalarının Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık ortaya çıkarıp çıkarmadığını belirlemek amacıyla bağımsız t-test analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde eğitim yerine göre Suriyeli mültecilere yönelik tutumları temsil eden tehdit ($t(209.38) = -2.45, p < .05$), kabul etme ($t(204.25) = 3.04, p < .01$) ve reddetme ($t(161.48) = -4.29, p < .01$) alt boyutlarının tamamında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Bu bağlamda diğer liselere giden katılımcılar ($\bar{x} = 3.07, ss = 1.27$) imam hatip lisesine giden katılımcılardan ($\bar{x} = 2.76, ss = 1.07$) tehdit alt boyutunda anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde

etmişlerdir. Kabul etme alt boyutunda ise imam hatip lisesine giden katılımcılar ($\bar{x} = 3.11$, $ss = 0.88$) diğer liselere giden katılımcılardan ($\bar{x} = 2.78$, $ss = 1.10$) anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Son olarak reddetme alt boyutunda ise diğer liselere giden katılımcılar ($\bar{x} = 1.96$, $ss = 1.24$) imam hatip lisesine giden katılımcılardan ($\bar{x} = 1.46$, $ss = 0.69$) anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde elde edilen puanlara ilişkin veriler Tablo 5'te detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 5: Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumların Lise Türüne Göre Karşılaştırılması

	Eğitim yeri	N	\bar{x}	SS	df	t	p
Tehdit Puan	İmam hatip li-	294	2.758	1.073	209.380	-2.446	.015*
	Diğer liseler	128	3.073	1.271			
Kabul Etme	İmam hatip li-	295	3.110	.884	204.248	3.036	.003**
	Diğer liseler	129	2.779	1.094			
Reddetme	İmam hatip li-	293	1.463	.694	161.479	-4.287	.000**
	Diğer liseler	127	1.964	1.235			

* $p < .05$; ** $p < .01$

Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarının katılımcıların mesleklerine göre değişip değişmediğini belirlemek amacıyla bağımsız t-test analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde katılımcıların mesleki durumuna göre tehdit ($t(408) = 3.32$, $p < .01$) ve reddetme ($t(406) = 2.03$, $p < .05$) alt boyutlarında anlamlı farklılıklar elde edilirken; kabul etme ($t(410) = -1.62$, $p > .05$) alt boyutunda anlamlı farklılıklar elde edilememiştir. Bu bağlamda tehdit alt boyutunda öğrenci olan katılımcılar ($\bar{x} = 2.95$, $ss = 1.13$) akademisyen olan katılımcılara ($\bar{x} = 2.46$, $ss = 1.15$) göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Reddetme alt boyutunda ise öğrenci olan katılımcılar ($\bar{x} = 1.66$, $ss = 0.95$) akademisyen olan katılımcılardan ($\bar{x} = 1.42$, $ss = 0.83$) daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Kabul etme alt boyutunda ise akademisyen olan katılımcılar ($\bar{x} = 3.18$, $ss = 0.99$) öğrenci olan katılımcılardan ($\bar{x} = 2.97$, $ss = 0.96$) daha yüksek puanlar elde etmelerine rağmen bu farklılıklar anlamlı değildir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde elde edilen puanlara ilişkin veriler Tablo 6'da detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 6: Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumların Mesleklere Göre Karşılaştırılması

	Meslek	N	\bar{x}	SS	df	t	p
Tehdit Puan	Öğrenci	337	2.948	1.126	408	3.318	.001**
	Akademisyen	73	2.463	1.158			
Kabul Etme	Öğrenci	339	2.974	.959	410	-1.623	.105
	Akademisyen	73	3.176	.994			
Reddetme	Öğrenci	335	1.662	.945	406	2.034	.043*
	Akademisyen	73	1.419	.827			

* $p < .05$; ** $p < .01$

Farklı yaş gruplarına göre Suriyeli mültecilere yönelik tutumların farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans (One-way Anova) analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz neticesinde farklı yaş gruplarına göre tehdit ($F(2, 418) = 14.61, p < .01$) ve reddetme ($F(2, 416) = 2.58, p < .05$) alt boyutunda anlamlı farklılıklar ortaya çıkarken; kabul etme ($F(2, 420) = 1.95, p > .05$) alt boyutunda anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Anova analizine ilişkin sonuçlar Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutumların Yaşa Göre Karşılaştırılması

		<i>df</i>	Kareler Toplamı	Ortalama Kare	F	<i>p</i>
Tehdit Puan	Gruplar arası	2	36.016	18.008	14.607	.000**
	Grup içi	418	515.328	1.233		
	Toplam	420	551.343			
Kabul Etme	Gruplar arası	2	3.605	1.802	1.947	.144
	Grup içi	420	388.790	.926		
	Toplam	422	392.395			
Reddetme	Gruplar arası	2	5.991	2.995	3.575	.029*
	Grup içi	416	348.585	.838		
	Toplam	418	354.576			

* $p < .05$; ** $p < .001$

Yaşa göre reddetme ve tehdit alt boyutundaki anlamlı farklılığın hangi yaş gruplarında olduğunu ortaya koymak amacıyla Post-hoc çoklu karşılaştırmasından Tukey testi uygulanmıştır. Çoklu karşılaştırma neticesinde tehdit alt boyutunda üç yaş grubu da birbirinden anlamlı olarak farklılaşmakta olup en yüksek tehdit puanına 18-25 yaş grubundaki ($\bar{x} = 3.04, ss = 1.11$) kişiler sahipken en düşük tehdit puanına 41 yaş üzerindeki ($\bar{x} = 2.12, ss = 1.08$) olan kişiler sahiptir. 26-40 yaş grubundaki ($\bar{x} = 2.68, ss = 1.12$) kişiler ise orta tehdit puanına sahiptir. Anova analizi neticesinde yaşa göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkan reddetme alt boyutu için yapılan çoklu karşılaştırma analizleri neticesinde 18-25 yaş grubu ile ($\bar{x} = 1.69, ss = 0.95$), 41 yaş üzerindeki ($\bar{x} = 1.31, ss = 0.47$) grubu arasında anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Diğer yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. Post-hoc sonuçlarına ilişkin detaylı bilgi Tablo 8’de belirtilmiştir.

Tablo 8: Post-hoc Sonuçları

			\bar{x}	SS	Ortalama Farkı	p
Tehdit Puan	18-25 Yaş	26-40	2.684	1.118	.354	.017*
		>41	2.118	1.078	.919	.000**
	26-40 Yaş	18-25	3.037	1.112	-.354	.017*
		>41	2.118	1.078	.565	.014*
Reddetme	18-25 Yaş	26-40	1.559	.964	.128	.447
		>41	1.305	.471	.383	.028*
	26-40 Yaş	18-25	1.688	.949	-.128	.447
		>41	1.305	.471	.255	.271

* $p < .05$; ** $p < .001$ **Tablo 9: Tehdit Alt Boyutu Betimsel Analiz Sonuçları**

		N	%	\bar{x}	SS
Suriyelileri tehdit olarak algıladım.	Kesinlikle katılmıyorum	63	14.9	2.87	1.24
	Katılmıyorum	111	26.2		
	Kararsızım	115	27.1		
	Katılıyorum	77	18.2		
	Kesinlikle katılıyorum	52	12.3		
Suriyelilerin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünürüm.	Kesinlikle katılmıyorum	65	15.3	3.06	1.34
	Katılmıyorum	94	22.2		
	Kararsızım	89	21.0		
	Katılıyorum	96	22.6		
	Kesinlikle katılıyorum	77	18.2		
Suriyelilerin suç oranlarını artırdığını düşünürüm.	Kesinlikle katılmıyorum	60	14.2	3.08	1.31
	Katılmıyorum	87	20.5		
	Kararsızım	105	24.8		
	Katılıyorum	91	21.5		
	Kesinlikle katılıyorum	75	17.7		
Suriyelilerin toplumsal sorunlara yol açtığını düşünürüm.	Kesinlikle katılmıyorum	48	11.3	3.13	1.26
	Katılmıyorum	91	21.5		
	Kararsızım	103	24.3		
	Katılıyorum	106	25.0		
	Kesinlikle katılıyorum	68	16.0		

Tablo 9'da katılımcıların tehdit alt boyutundaki sorulara verdiği cevaplar özetlenmiştir. 'Suriyelileri tehdit olarak algılarım' ifadesine katılımcıların %14.9'u (n=63) kesinlikle katılmıyorum, % 26.2'si (n=111) katılmıyorum, % 27.1'i (n=115) kararsızım yanıtını verirken %18.2'si (n=77) katılıyorum ve %12.3'ü (n=52) ise kesinlikle katılıyorum diyerek Suriyelileri tehdit olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir. Toplam katılımcı sayısının %30.5'i Suriyelileri tehdit olarak algıladığını ifade etmiştir. Buna göre Suriyelileri tehdit olarak algılayanların ortalaması $\bar{x} = 2.87$ olup diğer maddelere göre bu maddenin ortalamasının görece düşük olduğu söylenebilir.

'Suriyelilerin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünürüm' ifadesine katılımcıların %15.3'ü (n=65) kesinlikle katılmıyorum, % 22.2'si (n=94) katılmıyorum, %21.0'ı (n=89) kararsızım yanıtını vermiştir. Katılımcıların %22.6'sı (n=96) katılıyorum, %18.2'si (n=77) kesinlikle katılıyorum cevabını vererek Suriyelilerin ekonomiye zarar verdiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Buna göre katılımcıların toplam %40.8'inin Suriyelilerin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşündüğü, %21.0'ının ise kararsız kaldığı görülmektedir.

'Suriyelilerin suç oranlarını artırdığını düşünürüm' maddesinin ortalaması $\bar{x} = 3.08$ 'dir. Katılımcıların % 14.2'si (n=60) kesinlikle katılmıyorum, % 20.5'i (n=87) katılmıyorum, %24.8'i (n=105) kararsızım yanıtını vermiştir. %21.5'i (n=91) katılıyorum, %17.7'si ise (n=75) kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların toplamda %38.12'si Suriyelilerin suç oranlarını artırdığını düşündüklerini ifade etmiştir.

'Suriyelilerin toplumsal sorunlara yol açtığını düşünürüm' maddesinin ortalaması $\bar{x} = 3.13$ 'tür. Katılımcıların % 11.3'ü (n=48) kesinlikle katılmıyorum, % 21.5'i (n=91) katılmıyorum, %24.3'ü (n=103) kararsızım yanıtını vermiştir. %25.0'ı ise (n=106) katılıyorum, %16.0'sı (n=68) kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların toplamda % 41.0'ı Suriyelilerin toplumsal sorunlara yol açtığını düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 10: Öznel Algı ve Kanaatler ve Tutum İlişkisi Korelasyon Sonuçları

		Kabul etme	Tehdit	Reddetme
Dindarlık	r	.248**	-.270**	-.335**
	p	.000	.000	.000
Göçmenlerle aynı dinden olma farkındalığı	r	.297**	-.272**	-.393**
	p	.000	.000	.000
Ensar ve muhacir kavramlarını bilme	r	.115*	-.154**	-.232*
	p	.018	.002	.010
Ensar ve muhacirle eşleştirme	r	.355**	-.350**	-.344**
	p	.000	.000	.000
Dini inancın düşüncelerine etki düzeyi	r	.386**	-.375**	-.358**
	p	.000	.000	.000
Dini ortak payda olarak görme	r	.374**	-.408**	-.436**
	p	.000	.000	.000

Dini kültüre tercih etme	r	.325**	-.214**	-.288**
	p	.000	.000	.000

*p<.05; **p<.01

Kişisel bilgi formunda yer alan, katılımcıların çeşitli konulardaki öznel algı ve kanaatleri ile Suriyeli mültecilere yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Tablo 10'da değerleri verilen bu analizler neticesinde bütün öznel algı ve kanaatlerin kabul etme, tehdit ve reddetme alt boyutlarının üçü ile de ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda her bir algı ve kanaat kabul etme puanı ile anlamlı ve pozitif ilişkiliyken; reddetme ve tehdit puanları ile anlamlı ve negatif ilişkilidir. Bu bulgulara göre kabul etme puanları katılımcıların dinî inancın düşüncelerine etki düzeyi ($r = .39, p < .01$) ile en yüksek ilişki katsayısına sahipken, tehdit ($r = -.41, p < .01$) ve reddetme ($r = -.44, p < .01$) puanları ise dini ortak bir payda olarak görme ile en yüksek ilişki katsayısına sahiptir. Ayrıca katılımcıların ensar ve muhacir kavramlarını bilmesi ile kabul etme ($r = .12, p < .05$), tehdit ($r = -.15, p < .01$) ve reddetme ($r = -.23, p < .01$) puanları arasındaki ilişki en düşük ilişki katsayısına sahiptir.

Tablo 11: Öznel Algı ve Kanaatler ve Tehdit Alt Boyutu Korelasyon Sonuçları

		Ülke Güvenliğini Tehdit	Ekonomiye Zarar	Suç Oranını Artırma	Toplumsal Soruna Yol Açma
Dindarlık	r	-.305**	-.247**	-.253**	-.209**
	p	.000	.000	.000	.000
Göçmenlerle Aynı Dinden Olma	r	-.236**	-.228**	-.235**	-.192**
	p	.000	.000	.000	.000
Ensar ve Muhacir Kavramlarını Bilme	r	-.124*	-.123*	-.125*	-.127*
	p	.011	.012	.011	.010
Ensar ve Muhacirle Eşleştirme	r	-.355**	-.291**	-.304**	-.298**
	p	.002	.000	.000	.000
Dini İncanın Düşüncelerine Etki Düzeyi	r	-.351**	-.307**	-.317**	-.316**
	p	.000	.000	.000	.000
Dini Ortak Payda Olarak Görme	r	-.395**	-.310**	-.336**	-.335**
	p	.000	.000	.000	.000
Dini Kültüre Tercih Etme	r	-.193**	-.182**	-.208**	-.174**
	p	.000	.000	.000	.000

*p<.05; **p<.01

Tablo 11’de, yukarıda gerçekleştirilen analizlere ek olarak, tehdit boyutunda yer alan ve çalışmanın orijinaliği açısından özellikle tehdit boyutunda ayırt edici olarak değerlendirilen maddelerin, öznel algı ve kanaatlerle ilişkisini belirlemek amacıyla korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analiz neticesinde öznel algı ve kanaatlerin tamamıyla tehdit alt boyutundan özellikle seçilen maddeler arasında anlamlı ve negatif ilişkiler elde edilmiştir. Bu bağlamda tehdit boyutunda yer alan ülke güvenliğine yönelik tehdit algılama ile dini ortak bir payda olarak görme ($r = -.40, p < .01$) en yüksek ilişki katsayısına sahipken, katılımcıların ensar ve muhacir kavramlarını bilmesi ($r = -.12, p < .05$) ile en düşük ilişki katsayısına sahiptir. Ayrıca suç oranlarına ve toplumsal sorunlara yönelik tehdit algılama; dinin insanları birleştiren ortak bir payda olarak düşünülmesi ($r = -.34, p < .01$) ile en yüksek ilişki katsayısına sahipken, katılımcıların ensar ve muhacir kavramlarını bilmesi ($r = -.13, p < .05$) ile en düşük ilişki katsayısına sahiptir. Ekonomiye yönelik tehdit algılama ise hem dini ortak bir payda olarak görme ile hem de dinî inancın düşüncelerine etki düzeyi ile ($r = -.31, p < .01$) en yüksek ilişki katsayısına sahipken, katılımcıların ensar ve muhacir kavramlarını bilmesi ($r = -.12, p < .05$) ile en düşük ilişki katsayısına sahiptir.

Değerlendirme ve Sonuç

Göçmenlere yönelik tutumları genel olarak kültürel, sosyal, dinî, siyasi nedenler ve öznel tecrübeler etkilemektedir. Bu bağlamda kabul ya da reddediş konusunda toplumun genel bir kanıya sahip olması beklentisinin yanında, fertlerin bu genel kanı dışında kendi inançları ve öznel tecrübeleri çerçevesinde farklı yaklaşımlara sahip olması da söz konusudur. Özellikle Türkiye’de dinî hassasiyeti nispeten yüksek olan bir grubun, aynı dinî inanca sahip olmalarından hareketle ülkelerine göç eden mültecilere yönelik tutumlarını incelediğimiz bu çalışmada, çeşitli demografik değişkenlere (cinsiyet, medeni durum, eğitim yeri, meslek ve yaş) göre Suriyeli mültecilere yönelik tutumların tehdit, kabul etme ve reddetme boyutlarında farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymak amacıyla analizler gerçekleştirilmiştir. İlaveten özellikle tutum ölçeğinin tehdit alt boyutundaki maddelerinin betimsel analizi, çeşitli konulardaki öznel algı ve kanaatlerle tutum ölçeğinin üç alt boyutu arasındaki korelasyon ile tehdit alt boyutundaki maddelerin korelasyonu incelenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre kadınların Suriyeli mültecileri tehdit olarak algılama puanları erkeklerden daha düşüktür. Kabul etme boyutunda kadınların puanları erkeklerden yüksek, reddetme alt boyutundaki puanları ise erkeklerden düşüktür. Reddetme, kabul etme ve tehdit olarak algılama boyutlarında kadın ve erkek puanları karşılaştırıldığında anlamlılık düzeyinde bir fark olduğu görülmekte, dolayısıyla cinsiyet değişkeninin dinî gruplarda Suriyelilere yönelik tutumu anlamlı düzeyde etkilediği ve kadınların mültecileri kabul etme ortalamasının yüksek, erkeklerin ise tehdit olarak algılama ve reddetme puanlarının anlamlı olarak yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlamda tehdit ve reddetme gibi olumsuz alt boyutlarda erkekler anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde ederken kabul etme gibi olumlu alt boyutta ise kadınlar anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Dolayısıyla İlahiyat Fakültesi öğrenci mezun ve akademisyenlerinden oluşan katılımcı grubumuz içerisindeki kadınların Suriyeli mültecilere yönelik tutumu olumludur. Bu sonuç, ilgili literatürde, kadınların dinî inançlarının hayata dair

perspektiflerini daha çok etkilediği yönündeki genel kanaatle de paralellik arz etmektedir. Dolayısıyla araştırmamıza katılan kadınların, Suriyeli mültecileri kabul etme konusunda, dinî inançlarıyla çelişmeyecek bir tutum sergilemiş oldukları söylenebilir.

Medeni duruma göre, sadece tehdit boyutunda bekârlar anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Reddetme boyutunda bekârlar daha yüksek, kabul etme boyutunda ise evliler daha yüksek puanlar elde etmişlerdir, ancak bu anlamlılık düzeyinde değildir. Bu sonuç bekârların, ekonomik olarak Suriyeli mültecileri kendilerine ya da ülkenin işsiz gençlerine alternatif ucuz işçi olarak görmelerinden ve kendi ekonomik kaygılarını mültecilerin artırdığını düşünmelerinden kaynaklanmış olabilir. Evli katılımcıların kabul puanlarının yüksek olması da bu bağlamda değerlendirilebilir, zira Türkiye’de genel itibarıyla ekonomik şartları elverişli hale gelen bireyler evlenmektedir. Dolayısıyla reddetme ya da tehdit olarak algılama konusunda evlilerin düşük puan alması, aslında Suriyeli mültecileri kendi hayatlarını kurma ya da iş bulma konusunda engelleyici bir faktör olarak düşünmediklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Yaşa gruplarına göre de yine olumsuz boyutlarda anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu bağlamda yaş azaldıkça tehdit boyutunda anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Reddetme boyutunda ise sadece en düşük yaş grubu ile en büyük yaş grubu arasında anlamlı bir farklılık söz konusudur. Kabul etme boyutunda yaşa göre herhangi bir farklılık saptanmamıştır. Düşük yaş grupları için Suriyeli mültecilerin daha fazla tehdit unsuru olarak görülmesi ise bu yaş grupları için sosyal etkinin dinî inançtan daha fazla etkili olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Zira toplumda özellikle olumsuz haberlerin etkisiyle giderek yükselen tepkisel tutumların gençleri etkilemiş olabileceği, Suriyeli mültecilerin hastane sırası beklemediği, üniversiteye sınavsız girdiği, sosyal destek alma ya da burs alma konusunda kendilerine kıyasla daha öncelikli olduklarına dair gerçek dışı söylemlerden etkilendikleri söylenebilir. Bu durum, ilahiyat fakültesi öğrenci ve akademisyenleri arasındaki tehdit alt boyutunda öğrencilerin anlamlılık düzeyinde yüksek puanlar almasını da açıklayabilir. Zira kabul etme ortalamalarında öğrencilerin ortalaması akademisyenlerin ortalamasından düşüktür ancak bu farklılık anlamlılık düzeyinde değildir. Reddetme alt boyutunda ise akademisyenlerin ortalaması öğrencilerin ortalamasından düşüktür ve bu farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır. Dolayısıyla öğrenciler Suriyelilere yönelik olumsuz tutumları ifade eden tehdit ve reddetme boyutlarında akademisyenlerden anlamlı olarak daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Bu çerçevede, yaş değişkeni açısından daha küçük yaş gruplarının, meslek değişkeni açısından ise akademisyenlere kıyasla öğrencilerin tehdit ve reddetme puanlarının yüksek oluşu, mevcut sosyo-ekonomik şartların dinî inançtan daha hâkim bir etkiye sahip olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Eğitim alınan lise türü de katılımcıların tutumlarını etkilemektedir. Din eğitimi ve pozitif eğitimin birlikte verildiği İmam Hatip Liselerinden mezun olanların, Suriyelilere yönelik tutumlarında olumlu tutumları ifade eden kabul etme alt boyutundaki puanlarının diğer liselerden mezun olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Tehdit boyutunda ise diğer liselerden mezun olanların Suriyelileri tehdit olarak algılama puanları daha yüksek olup, İmam Hatip Lisesi mezunu olanların puanları daha düşüktür ve bu fark anlamlılık düzeyindedir. Ölçeğin reddetme alt boyutunda ise diğer liselerden

mezun olanlar anlamlılık düzeyinde daha yüksek puanlar elde etmişlerdir. Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumları ifade eden reddetme alt boyutundaki tutum ölçeğimize elde ettiğimiz veriye göre İmam Hatip Lisesinden mezun olanların reddetme puanları daha düşüktür. Bu bağlamda dindar bireyler yetiştirme potansiyeli olan yüksekokullarda eğitim alan katılımcı grubumuzdan, lise düzeyinde de aynı şekilde din eğitimi alanların Suriyeli mültecilere yönelik tutumunun olumlu olduğu saptanmıştır. Din öğretimi yapılan ve bu bağlamda dindar bireyler yetiştirme potansiyeline sahip olan ilahiyat fakültesi öğrenci, mezun ve akademisyenlerinin Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarının puan ortalaması en yüksekten en düşüğe doğru kabul etme, tehdit ve reddetme olarak sıralanmaktadır. Bu çerçevede katılımcı grubumuzun kabul puan ortalamaları yüksek olduğundan Suriyelilere yönelik tutumlarının genel itibarıyla olumlu olduğu söylenebilir. Nitekim çalışmada elde edilen bu sonuçlarla Kesin Kurçak'ın dindarlık düzeyi ile Suriyelileri 'kabul' arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğuna dair araştırma sonucu örtüşmektedir. Ancak ölçeğin tehdit alt boyutundaki maddelerden elde edilen betimsel sonuçlar da oldukça dikkat çekicidir. Özellikle 'Suriyelileri tehdit olarak algılam', 'Suriyelilerin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünürüm', 'Suriyelilerin suç oranlarını artırdığını düşünürüm', 'Suriyelilerin toplumsal sorunlara yol açtığını düşünürüm' maddelerinin analiz sonuçlarına bakıldığında katılımcıların madde bazında farklı yaklaşımlara sahip oldukları söylenebilir. Zira katılımcıların üçte birine yakını (% 30.5) Suriyelileri tehdit olarak algılamaktadır. Aynı şekilde Suriyelilerin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünenler neredeyse katılımcıların yarısına (%40.8) tekabül etmektedir. Suriyelilerin suç oranlarını artırdığını düşünen katılımcıların oranı (%38.12) ise ekonomiye zarar verdiklerini düşünenlerin oranına oldukça yakındır. Suriyelilerin toplumsal sorunlara yol açtığını düşündüğünü ifade edenlerin oranı (%41.0) da azımsanmayacak boyuttadır. Ölçeğin özellikle tehdit alt boyutundaki maddelerinin analizi yapıldığında, kabul etme düzeyinde yüksek puanlar gözlemlense de, kabul puanlarının ortalamasına yakın düzeyde tehdit puanı elde edilmiştir. Buradan hareketle katılımcıların Suriyelilere yönelik tutumlarında her ne kadar genel bir kabul etme gözlemlense de, Suriyelileri aynı zamanda kısmen bir tehdit olarak algıladıkları da anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu bağlamda dindar olarak tanımlanan grubun da Suriyeli göçmenleri görmezden gelinemeyecek oranlarda tehdit olarak algıladıkları ifade edilebilir. Mevcut literatüre göre başlangıçta yerel halkın Suriyelileri kolay kabullenmesi ya da bu göç hareketinin en azından infiale ya da kitlesel sorunlara yol açmayışından kaynaklı olumlu havanın süreç içerisinde olumsuza doğru evrildiği ve dindarların da bu süreçte kısmen tutum değişiklikleri sergiledikleri söylenebilir.

Kişisel bilgi formunda yer alan öznel algı ve kanaatlere ilişkin soruların Suriyeli mültecilere yönelik tutum ile ilişkisini ortaya koymak amacıyla yapılan korelasyon analizleri neticesinde bütün algı ve kanaatlerin kabul etme, tehdit ve reddetme alt boyutlarının üçü ile de ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bağlamda dindarlık, göçmenlerle aynı dinden olma farkındalığı, ensar ve muhacir kavramlarını bilme, kendini ensarla göçmenleri muhacirle eşleştirme, dinî inancın düşünceyi etkilemesi, dini ortak payda kabul etme ve dini kültüre tercih etmeye dair her bir soru kabul etme puanı ile anlamlı ve pozitif ilişkiliyken, aynı sorular reddetme ve tehdit puanları ile anlamlı ve negatif ilişkilidir. Buna göre kabul

etme puanları katılımcıların dinî inancının düşüncelerine etki düzeyi ile en yüksek ilişki katsayısına sahipken, tehdit ve reddetme puanları ise dini ortak bir payda olarak görme ile en yüksek ilişki katsayısına sahiptir. Dolayısıyla kişinin dinî inancının düşüncesine etkisi arttıkça Suriyelilere yönelik tutumunda kabul etme düzeyi artmaktadır. Dindarlık ve dini ortak payda kabul etme gibi hususlarda farkındalık arttıkça Suriyeli göçmenleri kabul etme artmakta, farkındalık azaldıkça reddetme ve tehdit etme puanları artmaktadır. Bu yüzden eğitimcilerin, kamu kurumları ve STK'ler aracılığıyla, göçmenlerle aynı manevi mirasın takipçileri olarak 'din' ortak paydasına yeniden vurgu yapmaları, insanımızın Suriyeli mültecileri kabul etme düzeylerinde olumlu bir etki yaratabilir. Keza bu tür eğitim ve uygulamalarla insanımızın mültecileri reddetme ve tehdit olarak algılama düzeylerinde de düşüş sağlanabilir. Ayrıca katılımcıların ensar ve muhacir kavramlarını bilmesi ile kabul etme, tehdit ve reddetme puanları arasındaki ilişki en düşük ilişki katsayısına sahiptir ve tutumlar üzerinde düşük bir etki yaratmaktadır. Kişilerin ensar ve muhacir kavramlarını bilmesi düşük derecede ilişkili olsa da, bu kavramlarla kendini ve mültecileri eşleştirmesi daha yüksek derecede ilişkilidir. Bu nedenle kişilerin yalnızca bu kavramları bilmesi Suriyelileri kabul etmelerinde, onları daha az tehdit olarak algılamalarında ve reddetmelerinde yeterli olmayabilir. Aynı zamanda Suriyelilerle ensar muhacir ilişkisi kurmaları, onları bu kavramlarla eşleştirmelerinde ve olumlu tutumlar geliştirmelerinde faydalı olabilir. Bu bağlamda, Kesin Kurçak'ın çalışmasında ensar muhacir söyleminin toplumda düşük de olsa bir karşılığının olduğuna dair ulaştığı sonuç bizim çalışmamızda en düşük ilişki katsayısı ile desteklenmektedir. Söylemlerin ötesine geçerek iki grup arasında ensar muhacir kardeşliğine yönelik bir eşleştirme oluşturmak önem arz etmektedir. Bu noktada başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere çeşitli kurumların geçmişteki ensar muhacir ilişkisi hakkında toplumu yeniden bilgilendirmesi ve bu bilince vurgu yapması da işlevsel olabilir. Ayrıca bu sorumluluğu bugüne dek yapıldığı üzere yalnızca Diyanet İşleri Başkanlığının uhdesine bırakmanın yeterli olmadığı ve bu husustaki toplumsal farkındalığı arttırmada diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının da sorumluluk alması gereği ortadadır.

Son olarak yalnızca tehdit boyutunda yer alan ve tutuma dair ayırt edici olduğu görülen maddelerin kişisel bilgi formundaki öznel algı ve kanaatlerle ilişkisini belirlemek amacıyla da korelasyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda öznel algı ve kanaatlerle ilgili bütün sorular ile seçilen maddeler arasında anlamlı ve negatif ilişkiler elde edilmiştir. Bu bağlamda tehdit boyutunda yer alan ülke güvenliğine yönelik tehdit algılama ile dini ortak bir payda olarak görme en yüksek ilişki katsayısına sahipken, katılımcıların ensar ve muhacir kavramlarını bilmesi ile en düşük ilişki katsayısına sahiptir. Başlangıçta ensar muhacir ve din kardeşliği üzerinden şekillenen algının süreç içerisinde güvenlik eksenine doğru kaydığının ifade edildiği Kesin Kurçak'ın araştırma bulguları da bu sonuçları destekler niteliktedir. Ülke güvenliğine yönelik tehdit algılamada özellikle medyanın olumsuz tutumları arttırıcı bir unsur olmasının önüne geçilebilir. Bu durum Suriyelilere karşı olumsuz tutumların azalmasını ve kabul etme tutumlarının artmasını kolaylaştırabilir.

Suç oranlarına ve toplumsal sorunlara yönelik tehdit algılama; dinin insanları birleştiren ortak bir payda olarak düşünülmesi ile en yüksek ilişki katsayısına sahiptir. Dolayısıyla

sıyla Suriyelilerin suç oranlarını arttırdığına dair algı, Suriyelilere karşı olumsuz tutumların artması ve kabul etme tutumlarının azalmasıyla ilişkilidir. Suç oranlarında Suriyelilerin payı olabileceği gibi, ev sahibi ülkedeki vatandaşların payı da olabilecektir. Devlet kanalıyla şeffaf politikalar izlenerek suç oranlarında Suriyelilerin payını belirten istatistiksel verilerin paylaşılması faydalı olabilir. Böylece Suriyelilerin suç oranlarını arttırdığına dair propagandaların ve dezenformasyonların önüne geçilebilir.

Ekonomiye yönelik tehdit algılama ise hem dini ortak bir payda olarak görme ile hem de dinî inancın düşüncelerine etki düzeyi ile en yüksek ilişki katsayısına sahiptir. Dini ortak payda olarak görme ve dinî inancın düşünceye etki düzeyi arttıkça Suriyelilerin ekonomiye yönelik tehdit olarak algılanması azalmaktadır. Bu noktada elde edilen bulguyu, dini ortak payda olarak görenlerin, var olan maddi kaynakların paylaşılması noktasında Suriyelileri de paydaşlardan biri olarak gördüğü şeklinde açıklayabiliriz. Öte yandan dinî inancın düşünceye etkisinde İslam dininin öğütlediği elindekini paylaşma öğretisinin de etkili olmuş olabileceği hatırlanmalıdır.

Sonuç olarak bu çalışma ile göçün başlangıcında milletimiz tarafından mültecilere karşı sergilenen olumlu ve insani tepkilerin zaman içerisinde kimi etkenlerce olumsuzla döndüğüne dair bir uyarı ve farkındalık oluşturmanın gerekliliğine ve bu çerçevede dindar bireylerin de bu süreçten etkilendiğine; mültecilere yönelik tutumlarının, öznel algı ve kanaatlerinin genelde olumlu olduğuna ancak aynı dine mensup olsalar bile mültecilere yönelik bazı tutum, öznel algı ve kanaatlerinde olumsuzluklar bulunduğuna yönelik sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırma ile ayrıca özellikle bu konudaki ilgili literatüre katkı sağlamaya çalışılmış, yeni ve derinlikli araştırmalara ihtiyaç bulunduğuna işaret edilmiştir. İki toplumun ortak manevi mirasının yeniden ilgili kurum ve kuruluşlarca gündeme getirilmesine dair ilave akademik çalışmalara ve sahada yürütülecek projelere ihtiyaç vardır. Bu ortaklık hususundaki teorik zeminin daha güçlü bir şekilde seslendirilmesi ve pratik çalışmalarla olumsuz havanın tersine döndürülmesi, daha da uzun sürmesi ya da kalıcı olması ihtimaline binaen her iki toplumun birlikte yaşama tecrübesini zenginleştirme fırsatı sunacaktır.

Kaynakça | References

- Akyürek, Süleyman (ed.). *Bugünün İlahiyatı Nasıl Olmalıdır? Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. İstanbul: İSAV Yayınları, 2015.
- Altun, Veysel Karani. "Din Eğitimi Bağlamında Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Algı Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme (İnönü Üniversitesi Örneği)". *İnönü University International Journal of Social Sciences* 9/1 (2020), 115-131.
- Ayten, Ali. "The Relationship Between Helping Behaviors, Religiosity and Life Satisfaction: A Case Study on Turkish Muslims". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 3/2 (Güz 2017), 7-25.
- Az, Mehmet Sait - Acar, Muhammet Cevat. "Dindarlık ile Özgecilik Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri ile Yapılan Bir Araştırma". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Haziran 2020), 742-773.
- Bandur, Patrik. "Perceptions on Syrian Refugees in Turkey, Short Analysis of a Survey Identifying Differences and Similarities Between Two Groups of Turkish Voters". *Antakiyat* 3/1 (Haziran 2020), 67-91.
- Büyükoztürk, Şener. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2014.

- Cafoğlu, Zuhale - Akar, Ömer “Üniversitelerde Ahlaki Değerlerin Davranışa Yansımalarının Oluşturduğu Örgüt İkliminin Algılanması”. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. ed. Recep Kaymakcan. İstanbul: Dem Yayınları, 2007.
- Dinçer, Osman Bahadır vd. *Turkey and Syrian Refugees: The Limits of Hospitality*. International Strategic Research Organization. USAK, 2013.
- Dollinger, Stephen J. “Religious Identity: An Autophotographic Study”. *International Journal for the Psychology of Religion* 11 (2001),71-92. https://doi.org/10.1207/S15327582IJPR1102_01
- Erkan, Erol. “Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat: Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 16/2 (2016), 51-92.
- Gökalp Aras, Nefise Ela - Şahin Mencutek, Zeynep. “The International Migration and Foreign Policy Nexus: the Case of Syrian Refugee Crisis and Turkey”. *Migration Letters* 12/3 (2015), 193-208. <https://doi.org/10.33182/ml.v12i3.274>
- Gölcü, Abdulkadir - Dağlı, Ayşe Nur. “Haber Söyleminde 'Öteki'yi Aramak: Suriyeli Mülteciler Örneği”. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 28 (2017), 11-38. <https://doi.org/10.31123/akil.437410>
- Günör, Recep Batu. *Modern Ahlak Felsefesinde Özgeçlilik*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Hökelekli, Hayati. “Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü”. *Diyanet Dergisi* 19/2 (1985), 16-28.
- Kesen Kurçak, Ayşe. *Türk Toplumunda Suriyeli Göçmenleri Kabul ve Uyumda Dindarlığın Rolü (Gaziantep Örneği)*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Kızılgöç, Muhammet. *Din Psikolojisinin 100'ü*. Ankara: OTTO Yayıncılık, 2017.
- Lau, Sing. “Religious Schema and Values”. *International Journal of Psychology* 24 (1989),137-156. <https://doi.org/10.1080/00207594.1989.10600039>
- Makovsky, Alan. *Turkey's Refugee Dilemma:Tiptoeing Toward Integration*. CAP, 2019.<https://www.americanprogress.org/wp-content/uploads/sites/2/2019/03/Turkeys-Refugee-Dilemma1.pdf>
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü İlahiyat Fakültesi Örneği)”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30/1 (2006), 133-167.
- Özden, Şenay. *Syrian Refugees in Turkey*. MPC, 2013. <https://cadmus.eu.eu/bitstream/handle/1814/29455/MPC-RR-2013%2005.pdf>
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye’de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Sezen, Yümnü. *Sosyoloji Açısından Din: Dinin Sosyal Müesseseler Üzerindeki Tesirleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1998.
- Sirkeci, İbrahim. “Bir Güvensizlik Ülkesi Olarak Türkiye’nin Mültecileri, Suriyeliler ve Türk Mülteciler”. *Göç Dergisi* 4/1 (2017), 21-40.
- Şallı, Ayşe. “Kriz’den 'Uyum'a Türkiye’deki Suriyeli Göçmenler ve Sosyo-Kültürel Boyutları Bağlamında Din”. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 (2022), 24-45. <https://doi.org/10.34085/buifd.1062625>
- Şimşek, Doğuş. “Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği”. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 40/2 (2018), 367-392. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.446153>
- Tanrıverdi, Abdullah-Ulu, Mustafa. “Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerde Göç, Kültürleşme/ Kültürel Uyum ve Din İlişkisi: Kayseri Örneği”. *Bilimname* 3 (2020), 169-212. <https://doi.org/10.28949/bilimname.776819>

- Ümmet, Durmuş. *Üniversite Öğrencilerinde Özgeçelik Davranışının Transaksiyonel Analiz Ego durumları ve Yaşam Doyumu Bağlamında İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Ünal, Serdar. "Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: 'Öteki' Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi". *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks* 6/3 (2014), 65-89.
- Yiğit, Ahmet. *Öğrenci ve Öğretim Elemanlarının Görüşlerine Göre İlahiyat Lisans Programının Amaçlarının Değerlendirilmesi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Yiğit Özüdoğru, Hülya vd. "Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 40/2 (2018), 115-140.
<https://doi.org/10.21560/spcd.v18i39974.446546>
- Yiğit Özüdoğru, Hülya - Kan, Adnan. "Examining The People's Attitude Towards Syrians According to Levels of Communication and Relationship". *International Journal of Geography and Geography Education* 42 (2020), 244-262.
- Yıldırım, Sinem vd. "Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma". *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi* 2 (2017), 107-126.